

Wenckje Jongstra, Claire Goriot & Boukje Bruins
Hogeschool KPZ
Contact: w.jongstra@kpz.nl

Maak kennis met de professionaliseringsaanpak ‘Leraren als leesbevorderaars’

1. Inleiding

Goed leesonderwijs begint bij duurzame professionalisering van de (lezende) leraar als leesbevorderaar (Jongstra e.a. 2021). De leraar zelf speelt namelijk een cruciale rol bij leesbevordering en kan van leerlingen blijvend gemotiveerde, goede lezers maken (Burgess e.a. 2011; McKool & Gespass 2009). Om in deze rol te kunnen floreren, is het van belang dat de leraar over bepaalde leesbevorderende competenties beschikt en deze onderhoudt, zoals ‘zelf boeken (willen) lezen’, ‘kennis hebben van recente kinderboeken met rijke taal’ en ‘didactische kennis en vaardigheden hebben t.a.v. het beïnvloeden van de leesmotivatie van leerlingen’.

Onderwijsprofessionals en onderzoekers van de Kenniskring Taalstimulering Werkveld van het *associate* lectoraat ‘Taalstimulering’ hebben de afgelopen jaren ontwerpgericht onderzoek gedaan naar de versterking van de leesbevorderende competenties van leraren¹. In deze bijdrage geven we inzicht in de resultaten van het onderzoek.

2. De aanpak ‘Leraren als leesbevorderaars’

De aanpak ‘Leraren als leesbevorderaars’ werd in cocreatie ontwikkeld en getest in de groepen 5-8 van zeven basisscholen (Jongstra e.a. 2023a; Jongstra e.a. 2023b). Op basis van een literatuurverkenning en praktijkervaringen van leraren zijn ontwerpprincipes opgesteld, zoals ‘*bookgifting*’, ‘het delen van leeservaringen’, ‘*nudging*’ en algemene professionaliseringsprincipes (zie: Kieft 2021). Deze principes werden vervolgens uitgewerkt in een aanpak die bestaat uit verschillende elementen, zoals ‘cadeauboeken’, ‘een boekenkaravaan’, ‘het delen van leeservaringen in literatuurcirkels’ en ‘het ontvangen van online informatie en regelmatige berichten over boeken en over leesbevordering’.

Leraren kiezen zes cadeauboeken uit een voorgeselecteerde lijst van 24 recente kinderboeken van bekroonde schrijvers, waarvan twee individueel en vier met hun team. Voorafgaand aan deze keuze kunnen de leraren tijdens een boekenkaravaan op hun school in hun team alle boeken inzien, doorbladeren, enz., en krijgen ze informatie

over de boeken door een leesexpert. Daarna krijgen ze iedere maand het cadeauboek opgestuurd en nadat ze het gelezen hebben, praten ze steeds in een literatuurcirkel gedurende een half uurtje over het boek. De leraren volgen daarbij een bepaalde methodiek met rollen (Jongstra e.a. 2022) die als doel heeft een meervoudig perspectief op het boek te realiseren, bijvoorbeeld vanuit ‘illustraties’, ‘taalgebruik’, ‘de psyche van de personages’. Iedere deelnemer kiest voor een bepaalde rol en gaat in gesprek vanuit die rol. Iedere leraar neemt, naast aan de vier gesprekken in het team, ook deel aan twee online schooloverstijgende literatuurcirkels met leraren van andere basisscholen die individueel hetzelfde boek gekozen hebben. Leraren ontvangen tevens boek-specifieke informatie op inspiratiekaarten over ‘de inhoud’, ‘de auteur’ en ‘de thematiek’, en ook tips over onderwijsactiviteiten. Verder ontvangen ze algemene inspiratiekaarten over leesbevorderingsdidactiek. Bovendien ontvangen de leraren wekelijks via app of e-mail een kort bericht over actualiteiten rondom lezen en leesbevordering. Ook worden ze gratis lid van het tijdschrift *Lezen*.

3. Werking van de aanpak

De aanpak werd in het schooljaar 2021/22 voor het eerst uitgetoetst door 47 bovenbouwleerkrachten. Het doel was om inzicht te krijgen in een duurzame aanpak die in diverse contexten ingezet zou kunnen worden. De percepties van alle betrokken leraren ten aanzien van de ontvangst van de aanpak, de opbrengsten en de belemmerende en stimulerende factoren in het realiseren van de aanpak zijn in kaart gebracht. Dit werd gedaan door de inzet van een startvragenlijst en een eindvragenlijst, door monitoringslijsten na afloop van de literatuurcirkels, door een duo-interview op iedere school en door een groeps gesprek met ieder team op school. Wat betreft de evaluatie van de aanpak, bleek dat leraren vooral de cadeauboeken en de literatuurcirkels in het team waardeerden. Over de schooloverstijgende cirkels en het online leren was meer verdeeldheid. Leraren meenden dat vooral het krijgen van cadeauboeken een (heel) positieve invloed had op hun kennis van recente, rijke kinderboeken. Door de gesprekken in de literatuurcirkels vonden leraren dat ze anders gingen lezen (preciezer en kritischer) en dat ze meer nadachten. Ook vonden ze dat ze meer ideeën opdeden voor boekpromotie in hun eigen groep.

We zijn nagegaan of de gerapporteerde werking van de aanpak verschillend was voor sommige groepen leraren dan voor andere. De mate van intensiteit van deelname (bijvoorbeeld: het aantal bijgewoonde literatuurcirkels) of de leesfrequentie (of leraren in het algemeen wel/niet veel boeken lezen) bleken niet samen te hangen met de ervaren opbrengsten. De leescompetenties van leraren bleken dat wel te doen: leraren die hun eigen leescompetenties voorafgaand aan het project lager inschatten, ervoeren meer opbrengsten op het gebied van kennis dan leraren die hun leescompetenties hoog inschatten. Het gaat hierbij om kennis bestaande uit vier items:

1. kennis van recente kinderboeken;
2. kennis van kinderboekenschrijvers;
3. didactische kennis;
4. kennis wat betreft persoonlijke opbrengsten (meer inzicht in jezelf, de ander of de wereld).

Een negatieve leeservaring bij een boek, een gevoel van gebrek aan aansturing en een ervaren hoge werkdruk werkten belemmerend in een enthousiaste houding van leraren ten opzichte van de aanpak. Leraren werden daarentegen enthousiaster over de aanpak door de boekenkaravaan, door te kiezen voor boeken die bleken aan te spreken en door goede gesprekken met collega's, waarin ze een verdiepend beeld kregen van het boek en/of tips kregen over toepassing in de praktijk.

Het onderzoek laat zien dat een alles-in-één-aanpak, waarbij de verschillende elementen elkaar versterken, bijdraagt aan het ondersteunen van leraren om een actieve leesbevorderende rol op te nemen.

Referenties

- Burgess, S.R., S. Sargent, M. Smith, N. Hill & S. Morrison (2011). "Teachers' Leisure Reading Habits and Knowledge of Children's Books: Do They Relate to the Teaching Practices of Elementary School Teachers?". In: *Reading Improvement*, 48 (2), p. 88-102.
- Desimone, L.M. (2009). "Improving impact studies of teachers' professional development: toward better conceptualizations and measures". In: *Educational Researcher*, 38 (3), p. 181-199.
- Jongstra, W., L. Bastemeijer & I. Pauw (2020). 'De waarde van schurende en naburige teksten voor de versterking van leesmotivatie, leesbegrip en historisch redeneren; een niet experimenteel kwaliteitsonderzoek naar inzet en impact'. Zwolle: Hogeschool KPZ. Online raadpleegbaar op: <https://hbo-kennisbank/index>.
- Jongstra, W. & M. Kieft (2022). 'Handreiking literatuercirkels voor professionals in de kindberoepen'. Zwolle: Hogeschool KPZ. Online raadpleegbaar op: <https://www.kpz.nl/wp-content/uploads/2022/12/handreiking-literatuercirkels-voor-leraren-4.pdf>.
- Jongstra, W., M. Kieft, C. Goriot & J. van den Eijnden (2023a). 'Lezen en laten lezen. Een ontwerponderzoek naar de versterking van leraren als leesbevorderaars'. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Jongstra, W., M. Kieft, C. Goriot & J. van den Eijnden (2023b). 'Procesverslag co-creatie aanpak Leraren als leesbevorderaars'. Zwolle: Hogeschool KPZ. Online raad-

pleegbaar op: <https://www.kpz.nl/publicaties/procesrapportage-co-creatie-aanpak-leraren-als-leesbevorderaars/>.

- Jongstra, W., J. Pool & I. Pauw (2021). 'De leesbevorderende leraar als actor in het voorsorteren en ontsluiten van verrijkende teksten'. In: I. Pauw & W. Jongstra (red.). *Een leraar met een eigen kleur; ontwikkeling van professionele identiteit*. Antwerpen: Gompel & Svacina, p. 159-171.
- Kieft, M., R. van Steensel, W. Jongstra & J. van den Eijnden (2021). 'Literatuurstudie Leraren als leesbevorderaars. NRO-kortlopend onderzoek'. Zwolle: Hogeschool KPZ.
- McKool, S. & S. Gespass (2009). "Does Johnny's reading teacher love to read? How teachers' personal reading habits affect instructional practices". In: *Literacy Research and Instruction*, 48 (3), p. 264-276.
- Vansteelandt, I., S.E. Mol & H. Van Keer (2019). "Design principles for professionalizing primary school teachers on promoting reading motivation". In: *L1- Educational Studies in Language and Literature*, 19, p. 1-26.

Noot

- ¹ Dit ontwerponderzoek werd mede gefinancierd door het NRO en staat beschreven in de onderzoekspublicatie 'Lezen en laten lezen', uitgegeven door Stichting Lezen (2023). Zie: <https://www.lezen.nl/nieuws/meer-kennis-van-kinderboeken-met-aanpak-leraren-als-leesbevorderaars/>. Alle genoemde materialen zijn te vinden op de projectwebsite: <https://www.kpz.nl/kennis-en-innovatiecentrum/taalstimulering/projecten-taalstimulering/leraren-als-leesbevorderaars/>.